

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU ESCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. În străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>REDAȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alexandru Ni- colescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«. Baláz z sfa lva.</p>
--	---	--

Institutele de moniale.

Avem instituțiuni culturale, instituțiuni de binefacere, cari toate tind spre realizarea unui scop măreț: de a crește, de a instrui, de a nobilita, de a lumina, de a ocroti și ajuta pe individ, ca factor al societății, al bisericii, și al națiunii. Spre durerea și spre marea noastră daună însă nu avem *institute de moniale* (mănăstiri de călugărițe), în a căror atmosferă saturată de căldură și lumină sfântă, să fie un neconturbat schimb de rugăciune cucernică și de lucrare. E foarte păgubitor, că noi n'avem locuri de închinare pentru moniale gr.-cat. române, cari locuri în aceeaș vreme să fie și institute de creștere pentru fete, ori ateliere pentru confecționarea ornatelor sacre, ori institute filantropice pentru îngrijirea orfanilor și a bolnavilor.

Dacă până acum n'avem mănăstiri de călugărițe, avem ferma speranță, că se vor înființa, fiind ele reclamate de cele mai vitale interese. Preaveneratele Ordinariate se vor grăbi, pentru a întruchipa dorința plină de ardoare a conciliului provincial din 1882, privitoare la înființarea institutelor de moniale.

Convîngerea mea e, că nu există capital mai bine elocut decât acela, cu care se va pune bază unei mănăstiri de călugărițe. Un astfel de capital va produce și interesele materiale, va aduce însă roade cu sutele pe terenul religios-moral, cultural și științific, dela care atârnă de altcum și progresele economice ale unui neam.

Se află atâtea talente mari în mănăstirile de călugărițe ale romano-catolicilor și între acele sunt și de ale noastre, cari, urmând unei chemări mai înalte, întră unde pot și acolo

se amalgamizează cu alte naționalități, rămânându-le numai conștiința, că ele sunt greco-catolice. Ideile nu au însă, că națiunea, din care s'au rupt, încă își are institutele, în cari cea mai rodnică și binecuvântată muncă chiar ele ar fi chemate a o îndeplini.

Faptul, că se înstrăinează atâtea Românce talentate și zeloase încă este un motiv destul de important, pentru ca ordul Bazilitan al monialelor să se restaureze, punându-se bază unei mănăstiri matre, unde să poată fi primite toate călugărițele, ce le avem în diferitele mănăstiri rom.-catolice. Acolo ar fi susceptibile și aspirantele de călugărițe, cari, după anii de noviciat, ar depune votul solemn, înrolându-se sub steagul carității evanghelice, în numele căreia acele ființe distinse pot face minuni!

Partea materială a chestiunii nu produce greutate, pe cari noi n'am fi în stare să le suportăm. Călugărițele active și cuernice totdeauna sunt capabile să se susțină. Ele sunt mulțumite cu un traiu modest și cu o rasă pe cât de simplă pe atât de ieftină. Salare nu le trebuie. Banii, cari întră la institutele lor ca didactru, taxe de întreținere și altele, se întrebuintează, după acoperirea cheltuielilor curente, pentru augmentarea institutelor și înfrumșetarea lăcașurilor sfinte. Uneori dau bursă vre-unei novițe talentate, pentru a se putea perfecționa în cutare ram, fie al științei, fi al artei, sau chiar al industriei, carea, reîntorcându-se cu comoară de cunoștințe noi și folositoare, asigură izvoare noi de câștig mănăstirii și bisericii.

Să nu mergem mai departe, decât numai în diferitele părți ale patriei noastre, și vom afla pretutindenea mănăstiri de călugărițe bogate. Internatele, școlile și spitalele lor sunt provăzute cu tot confortul, sunt cele mai corespunzătoare din toate punctele de vedere. Ce se zicem de bisericile și capelele îngrijite de călugărițe? Acele sunt adevărate juvaere, strălucind de podoabe și curățenie și invitând pe cei ce le cercează să-și purifice și recreeze sufletele. Atât disciplina externă, cât și cea internă, ce stăpânește în institutele de moniale, poate servi de model tuturor institutelor, fie acelea de stat, comunale sau confesionale. Iar progresul, ce se obține în acele institute nu lasă nimic de dorit. Acolo fiecare lucră *nu pentru bani*, ci din ferma convingere, că așa e bine, așa e

demn, ca omul să-și împlinească datoria cu toată conștiințiositatea.

Se va împărtăși oare și biserica noastră din comorile bogate oferite de mănăstirile de călugărițe? Credem, că da. Mila și bunătatea lui Dumnezeu ne vor aduce acest dar inestimabil și nouă.

ELIZA BODOCAN.

Despre acuzarea căsătoriei.

După ce am terminat¹⁾ cu introducerea în instrucțiunea sacralui Oficiu din 20 Iunie 1883 — instrucțiune dată în cauze matrimoniale vinculare —, mă ocup de corpul acelei instrucțiuni. Intregă instrucțiunea este împărțită în două părți. Ambele părți cuprind procedură matrimonială vinculară, și anume: partea I. cuprinde lucruri de procedură matrimonială vinculară cu caracter general, iar partea II. cuprinde lucruri de procedură cu caracter special; sau cu alte vorbe: în partea I. se cuprind lucruri de acelea, cari se potrivesc la oricare piedecă dărâmatoare de căsătorie, iar în partea II. de acele, cari se potrivesc numai la aceasta, ori la aceea, piedecă dărâmatoare de căsătorie. Natura acestor două părți apare și mai clar din înșirarea lucrurilor, despre cari tratează fiecare parte. Partea I. este împărțită în 5 (cinci) tituli. În singuraticii tituli este vorbă despre următoarele lucruri: „Despre acuzarea căsătoriei” (Tit. I.); „Despre constituirea tribunalului” (Tit. II.); „Despre metoda ce are să se urmeze la pregătirea actelor” (Tit. III.); „Despre aducerea și publicarea sentinței” (Tit. IV.); „Despre instanța a două” (Tit. V.) — Partea II are un singur titlu, anume: „Despre regulele, ce trebuiesc ținute la tractarea cauzelor matrimoniale în special” (Tit. VI.). Titlul acesta al VI., după cum apare din vorbele, în cari este conceput, are în sine ceva general. De aceea se pune ca o continuare a titlilor celor cinci din partea I. A trebuit totuși să treacă la partea II., pentru că toată generalitatea lui se referă la lucruri speciale, pe cari le cuprinde sub sine, ori mai corect în sine. În partea II. titlul acesta al VI. este unicul titlu, care apoi se împarte în 5 (cinci) articoli, în cari se tra-

¹⁾ Cfr. Nr. 3 și 9 din 1914 ai acestei reviste.

tează despre acele piedeci, ce vin mai des înainte anume: „*Despre piedecile rudeniei trupești, ori a celei sufletești, și a cuscriei*“ (Articolul prim); „*Despre piedeca onestității publice*“ (Articolul al doilea); „*Despre piedeca silei și a fricei*“ (Articolul al treilea); „*Despre piedeca legăturii*“ (Articolul al patrulea); „*Despre piedeca impotenției*“ (Articolul al cincilea). — Articolul al cincilea este ultimul. La finea acestui articol este o observare specială în instrucțiune, intitulată: „*Despre piedeca Votului Solemn și a Ordului Sacru*“. Cu observarea aceasta se termină instrucțiunea, despre care este vorbă. — Întreg corpul Instrucțiunii are 50 de numeri sau paragrafi, respirați în singuraticii tituli, respective articoli.

Instrucțiunea, respective titlulii din ea, sunt așezați în o ordine naturală. În locul prim se tratează despre acuzarea căsătoriei, pentru că dacă nu ar ridica nime niciodată acuză în contra căsătoriei, nu ar fi lipsă nici când de tribunal matrimonial, despre a cărui constituire se vorbește în titlul al doilea. Constituit tribunalul, cum se prescrie în titlul II., pentru tribunalul constituit a trebuit să se prescrie norma, după carea trebuie se lucre, cu care lucru se ocupă titlul al III. Dela ordinea aceasta naturală nu ne putem abate nici decum, pentru că prin abatere s'ar turburà armonia, ce este în corpul instrucțiunii. De aceea înainte de toate ne ocupăm de *acuzarea căsătoriei*.

Privitor la acuzarea căsătoriei, ca se fie complet lucrul, aduc mai întâiu sub A) textul titlului I., apoi sub B) paragrafi respectivi din corpul actelor conciliilor, cu deosebire din Conc. II., și din alte locuri ale instrucțiunii din 1883, ori din alte instrucțiuni emenate dela Roma în cauze matrimoniale vinculare.

A) Titlul acesta I. are trei paragrafi. Textul acestor paragrafi este următorul:

1. „Ca o cauză matrimonială oarecare să fie primită de tribunalul bisericesc spre pertractare, este necesar ca să fi *premiers acuză regulată și iuridică*¹⁾ contra căsătoriei; care (acuză²⁾) niciodată nu trebuie admisă, decât numai în cazul când provine dela persoană ori persoane, cari sunt apte pe baza dreptului comun ca să acuze. Anume la unele piedeci se admit ca acuzatori numai înșiși soții de căsătorie, la altele aceia, cari sunt rudenii cu aceiași (cu soții de căsătorie³⁾), ori

1) Sublinierea este a noastră. — 2) și 3) Paranteza este a noastră.

orișicine din popor; pe urmă se poate face, și uneori trebuie să se facă, cercetare și din oficiu, cu deosebire când contra validității oarecărei căsătorii s'a făcut o simplă denunțare, ori s'a lășit fama, carea are bază de adevăr, despre existența cutărei piedeci.

2. Acuzarea aceasta trebuie să se facă la Ordinarul legitim bisericesc, și încă în scris: dacă va fi fost făcută cu graiul, trebuie să se facă iudicială conform regulilor propuse de dreptul comun, adecă făcând pe acuzator să o repețească (acuza) înaintea tribunalului, și de notar să fie redactată în scris.

3. In aceea, afară de expunerea acurată a faptului, vor trebui să se enareze toate împrejurările necesare, și toate indiciile, cari concurg; vor trebui indicați și numiți martorii, cari știu despre lucru, ca astfel să se cunoască fundamentul acuzei, și tribunalului să i-se pregătească calea, ca să descopere adevărul". Până aci este textul titlului I.

B) Alte locuri, cari vorbesc despre acuzarea căsătoriei, sunt următoarele:

1. Conciliul prov. din 1882, Tit. IV., are aceste: „§. 55. Dreptul de a împumnă căsătoria încheiată cu impediment, întrucât acela nu se restrânge expres la conjugii, compete ori căror membrii ai bisericii, și numai aceia sunt eschiși, cari sunt suspecți; iar dreptul de a împumnă căsătoria este rezervat numai conjugilor în următoarele cazuri:

a) Pentru eroare, sau silă și frică se poate împumnă căsătoria numai de cătră partea aceea, care a fost în eroare, ori silită. Însă acest drept se pierde, dacă conjugele, după ce a cunoscut nulitatea căsătoriei, și a încetat cauza fricii, va fi prestat debitul conjugal cu știrea și cu voia sa, sau dacă va fi continuat în mod pacinic conveșuirea conjugală.

b) Când în mod excepțional se concede încheierea căsătoriei sub condițiune, atunci pentru neîmplinirea condițiunii puse numai acel conjug poate împumnă căsătoria, carele și-a făcut dependent consenzul său dela acea condițiune.

Cine renunță la condițiune, renunță și la dreptul de a împumnă.

c) Pentru neputința de a consumă matrimoniul, numai conjugilor le compete dreptul de a împumnă căsătoria, afară de cazul, când impedimentul neputinței ar fi notoriu.

d) Pentru impedimentul impubertății, după încetarea aceluia, numai acel conjuge poate impună căsătoria, care a fost impuber în timpul, când s'a încheiat căsătoria.

e) Pentru impedimentul răpirii, răpitorul nu poate reclama în contra căsătoriei; însă persoana răpită, care nu s'a învoit la răpire, are datorința de a impună căsătoria, cât va putea mai curând după recăștigarea libertății.

§. 56. În toate celelalte cazuri și pentru toate impedimentele, în privința cărora dreptul de a impună nu este rezervat exclusiv conjugilor, ori unuia dintre dânșii, tribunalul matrimonial e obligat a procedea din oficiu, îndatăce sau prin notorietatea cazului, sau prin arătări, sau în alt mod s'ar da cauză de ajuns spre aceea.

§. 58. Celce impună validitatea căsătoriei, își poate da incuza sau cererea sa la președintele tribunalului matrimonial ori în scris ori cu cuvântul; însă în tot cazul are să indice impedimentul și toate mijloacele de probațiune.

Când căsătoria se acuză în scris, se recere, ca sau acuzatorul sau procuratorul lui să se prezinte în persoană înaintea președintelui tribunalului matrimonial spre a da deslușirile, ce i-se vor cere. Când însă nu ar întreveni nici unul nici altul, incuza dată este de a se trată ca o simplă denunțare, care după împrejurări se poate întrebuița spre cercetări ulterioare.

Dacă însă incuza s'ar face cu cuvântul, președintele forului sau comisarul lui, trebuie să o ia cu ajutorul secretarului formal la protocol, punând acuzatorului toate întrebările, ce pot contribui la dovedirea impedimentului.

Arătările făcute în scris, ale căror autori își retac numele, numai de sine înseși nu vor fi niciodată cauză de ajuns spre a face cercetare în privința validității căsătoriei.

§. 59. Dacă despre existența vre-unui impediment se va lăși o faimă, care luându-se în considerare toate împrejurările, ar merita atențiune, atunci tribunalul matrimonial va investiga originea acelei faime; și după aceea va judecă, dacă este necesar a se face investigațiune.

§. 60. De regulă nu sunt a se lua de loc în considerațiune arătările despre impedimente, cari numai conjugii au drept a le impună. Când totuș din arătările făcute s'ar constată, că din cauza unui atare impediment căsătoria este invalidă, atunci se va procedea din oficiu, pentruca aceasta

sau să se convalideze, sau partea, care are dreptul de a o impună, să reclame în contra căsătoriei.

§. 61. Dacă unul dintre conjugii ar impună căsătoria, mai înainte de toate este a se cerceta, oare nu cumva acela și-a pierdut dreptul de a o impună; ceea ce comprobându-se, acuza nu se va primi. Asemenea se va reieptă acuza fără nici o cercetare a lucrului, când aceea se bazează pe neșcari fapte, cari deși ar fi adevărate în toată privința, totuș nu ar fi acomodate pentru desfacerea căsătoriei.

Tot asemenea este de a se procede și atunci, când este evidentă falșitatea aserțiunii, pe care își bazează conjugele dreptul său de a impună.

§. 62. Fiind impedimentul de o atare natură, încât să se poată delătură prin reînnoirea consensului din partea conjugelui, care combate căsătoria, atunci se va demândă parohului ordinar al conjugilor, sau după împrejurări și altui preot, ca prin admonițiuni corăspunzătoare să înduplice pre conjugele, care combate căsătoria, la reînnoirea consensului, sau, de va află consult, să lucre într'acolo, ca declarațiunea consensului să se repeșească înaintea sa și înaintea alor doi martori.

§. 63. Parohul însărcinat cu aceasta afacere va raportă președintelui tribunalului matrimonial despre rezultatul încercărilor sale, și decumva conjugele, care combate căsătoria, ar rămânea pe lângă propusul său, numitul paroh va alătură la raportul său un atestat subscris de doi martori despre nesuccederea reînnoirii consensului între conjugii, precum și estrasul din matricula cununașilor și botezașilor“.

2. „Instrucțiunea S. Congregațiunii de Propaganda Fide¹⁾ trimisă Veneratului și Preadistinsului Arhiepiscop de Alba-Iulia și Făgăraș și V. Episcopi ai Provinciei Transilvaniei, despre indisolubilitatea matrimonialului în caz de adulteriu și părăsire perfidă,“ în care se găsec aceste: „Nu se poate spune câtă bucurie sufletească a simșit această sf. Congregațiune, îndată ce a înșeles, că în fine, prin osteneala bărbăția, și constanța Venerabililor Arhieriei ai acestei Biserici de Alba-Iulia și Făgăraș, s'a efeptuit, ca abuzul acela învechit, prin care fără pedeapsă se disoalvă căsătoria creștină sau pentru adulteriu sau din cauza părăsirei perfide a unuia dintre

¹⁾ Instrucțiunea aceasta se poate ceti întregă în apendice la actele Conc. prov. din 1872, p. 197.

căsătoriți, a început nu numai a se întrecurmă, ci a se smulge mai din rădăcini, ca nici când se nu mai producă surcei“.

3. „Profesiunea credinței catolice“,¹⁾ prescrisă de Pontificii Romani Urban VIII. și Benedict XIV. pentru Orientali, punct 22: „Mai încolo, că legătura Sacramentului Căsătoriei este indisolubilă: și cu toate că pentru adulteriu, erez sau alte cauze se poate întâmplă între conjugi despărțire dela pat și conlocuire, totuș nu li este iertat a contrage altă căsătorie“.

4. Instrucțiunea sacrului Oficiu din 1883, Partea II., Tit. VI., articolul al treilea, 35, anume: „Cu privire la piedeca, care se numește a silei și a fricei, înainte de toate trebuie observat, că dreptul nimenui nu-i permite să acuze căsătoria din punctul acesta, decât aceluia, care a suferit violența și constrângerea, și apoi, că îl respinge pe acela, care a trăit timp îndelungat în căsătorie, numai să nu-i fi lipsit aceluia libertatea și oportunitatea de a reclama: așa, că, dacă, liber deja de frică, de bună voia sa va fi locuit împreună cu soțul de căsătorie și nu va fi denegat datorințele matrimoniale, mai mult nu trebuie ascultat. Pentrucă cel, care, fiind liber de silă și de frică, nu se folosește de facultatea și de oportunitatea de a reclama, se socotește că consimte, și că aprobă ce înainte de aceea făcuse peste voia sa și împotrividu-se. Din care cauză înainte de toate trebuie cercat, că oare acuzarea s'a făcut tempore utili (adecă în timpul în care are dreptul să o facă²⁾), cum se zice; și dacă acesta a trecut deja, trebuie să se cerce, din ce motiv s'a întâmplat aceasta, ca să se poată judecă, că oare acuza trebuie admisă, ori trebuie respinsă.“

5. Aceeaș Instrucțiune a sacrului Oficiu, Partea II., Tit. VI., art. al patrulea, p. 43, are: „Și în locul prim trebuie observat, că este doctrină evanghelică și apostolică, că matrimoniul celebrat valide nu se poate desface pentru adulteriu, ori pentru conlocuire molestă, ori pentru absența îndelungată și afectată a unuia dintre soți, ori pentru ori care alt motiv scornit de eretici ori de schismatici. Din care cauză, dacă se va fi dovedit, că matrimoniul precedent a fost desfăcut pentru vre-unul din motivele acestea de tribunalele ereticilor

¹⁾ Se poate ceti în românește și latinește în corpul actelor Conc. prov. din 1882, p. 66 și urm.

²⁾ Paranteza este a noastră.

ori ale schismaticilor, cauza în favorul căsătoriei a doua nici nu trebuie admisă sau introdusă de tribunalul catolic.

6. Instrucțiunea citată a sacrului Oficiu, Partea II., Tit. VI., art. al cincilea, 45, zice: „La acuzarea căsătoriei din punctul impotenței se admit numai soții de căsătorie, pentru că numai lor le poate fi cunoscut faptul acesta, și numai ei trebuie să fie îngrijiți de lucrul acesta“.

*

Din canoanele aduse sub B), 1—6, în acest articol se poate înțelege aproape cum trebuie întreg textul titlului I. despre acuzarea căsătoriei. Totuș, ca să se înțeleagă și mai bine textul amintit, și în acelaș timp se apară mai tare legătura dintre diversele canoane și fragmente de instrucțiuni citate, observ următoarele:

1. Acuzării căsătoriei îi premerge existența dreptului de actorat. Vorbind în general, sub dreptul de actorat înțelegem: *jus persequendi in judicio, quod sibi debetur*, adică dreptul sau facultatea de a urmări pe cale judecătorească ceea ce ne compete. Așadară judecătorul bisericesc, înainte de a admite acuza în contra căsătoriei, negreșit va trebui totdeauna, să fie în curat cu aceasta că oare acuzatorului căsătoriei îi compete, ori nu-i compete, dreptul de actorat?

2. Dreptul de actorat în acuzatorul căsătoriei poate să lipsească din mai multe motive, și anume:

a) Din motivul, că *temeiul*, pe care voiește să se razime acuzatorul căsătoriei, *nu este canonic*, adică nu este un temeiu aprobat de dreptul canonic al bisericii creștine catolice¹⁾. Lucrul acesta este contemplat în Conc. prov. 1882 T. IV. §. 61. alineatul prim: „Asemenea se va reieptă acuza... când aceea se bazează pe neșcari fapte, cari... nu ar fi acomodate pentru desfacerea căsătoriei“, (care §. 61, este adus întreg în acest articol mai sus la lit. B) punct 1); mai departe este contemplat:

¹⁾ Dreptul canonic, care regulează direct vieța externă, este în perfectă coerență cu credința și cu morala bisericii creștine catolice; sau dreptul canonic nu este altceva, decât o emanare din credința și din morala bisericii creștine catolice, așa cum se derivă râul din izvor. Deci oricare societate religioasă, carea nu are credință și morală corectă — și nici o societate religioasă nu are credință și morală corectă, afară de sf. biserică romană, catolică și apostolică —, nu poate avea drept canonic corect. Așa dară nici o interpretare, nici o regulare a dreptului matrimonial nu este bună, decât aceea, pe carea o dă dreptul canonic al bisericii adevărate.

în Instr. S. C. de Propaganda Fide, în Profesiune cred. cat., și în Instr. S. O. 1883. Part. II. T. VI. art. 4. §. 43 (aduse mai sus înainte în acest articol sub B), punctele 2, 3 și 5), în cari se spune, că adulteriu, conlocuirea molestă și părăsirea perfidă nu sunt temei canonic pentru incaminarea proceselor matrimoniale vinculare. — Poate pricepe oricine, câtă nedreptate se face Sacramentului Căsătoriei de acei judecători, cari invoacă în sentințele aduse contra validității căsătoriei, acest temei necanonic, care nice barem la actorat nu dă nici un drept!

b) Din motivul, că *temeiul*, pe care voiește să se razime acuzatorul căsătoriei, *este canonic*, ce e drept, dar evident este falș. De ex. cineva acuză căsătoria din motivul silei și al fricei — temei canonic —, și aduce înainte atari fapte, cari la prima privire, fără nici o cercetare, fără nici o discușiune, lasă să se nască în judecător convingerea, că la încheierea căsătoriei, pe carea o acuză, nu a subversat nici o silă și frică. Lucrul acesta se cuprinde în Conc. prov. 1882 T. IV. §. 61. alin. 2. și anume: „Tot asemenea este de a se procede și atunci, când este evidentă falșitatea aserțiunii, pe care își bazează conjugele dreptul său de a impună“, adică acuza se reieptă fără nici o cercetare a lucrului.

c) Din motivul, că în acuzatorul căsătoriei *lipsește aptitudinea* de a acuză căsătoria. Așa nu are aptitudine de a acuză *cel suspect* (fie vorbă de acuzarea căsătoriei din oricare motiv canonic); la piedeca eroarei, a silei și fricei, a condițiunei, a impubertății sau a etății, și a raptului nu are aptitudine de a acuză căsătoria, soțul de căsătorie, care n'a fost în eroare, n'a fost silit și înfricat, n'a pus condițiune, care nu a fost impuber în timpul, când s'a încheiat căsătoria, și cel care a răpit (se înțelege soțul de căsătorie răpitor, și încă bărbatul după explicarea dată de canoniști), mai departe n'are aptitudinea de a acuză căsătoria la piedeca eroarei, silei și fricei, și a condițiunei, soțul de căsătorie, care la eroare și silă și frică a ratificat, iar la piedeca condițiunei a abzis de condițiunea pusă; în sfârșit nu are aptitudine de a acuza căsătoria, cel care nu este soț de căsătorie, și pășește cu acuză la piedecile acelea dărâmătoare de căsătorie, la cari dreptul de a acuză căsătoria este rezervat soților de căsătorie, cum este piedeca eroarei, silei și fricei, a condițiunei, a impubertății (etății), a raptului și a impotenței, luându-se afară cazul, când

impotența este notorie. — Lipsa de aptitudine de a acuza căsătoria este contemplată în Conc. prov. 1882. T. IV. §. 55. lit. a)—e) inclusive, care §. 55 fù adus întreg mai sus sub B), punct 1; apoi e contemplat în Inst. S. O. 1883. Part. II. T. VI. art. 5. §. 45, citată și aceasta mai sus sub B), punct 6.

3. Dupăce am vorbit mai sus despre aceea, că acuzărei căsătoriei trebuie să-i premerge existința dreptului de actorat (a se vedea mai sus în acest articol la observări sub punct 1 și 2), trebuie să grăim acum *despre modul*, cum trebuie deprins dreptul de actorat, și anume:

a) Se poate deprinde *în scris*, adecă înaintând libel acuzator la președintele tribunalului matrimonial competent, și *cu graiul viu*, adecă recitând acuzarea căsătoriei înaintea președintelui tribunalului matrimonial competent, care o cuprinde în protocol prin secretarul său.

b) Când se deprinde în scris, se poate proceda *în persoană*, ori *prin procurator*. În cazul acesta, ori acuzatorul căsătoriei, ori procuratorul lui, trebuie să se prezinte *în persoană* înaintea președintelui tribunalului matrimonial; altcum acuza se reduce la o simplă denunțare.

c) Deprinderea dreptului de actorat în scris, însă anonimă, atâta înseamnă cât a nu-și deprinde dreptul. — Lucrurile cuprinse aci sub p. 3. a)—c), sunt contemplate în Conc. prov. 1882 T. IV. §. 58, adus mai sus sub B), punct 1 în acest articol.

d) Uneori, sau la unele piedeci deprinderea dreptului de actorat *este condiționată*, adecă în cazul, că se poate delătura piedeca prin reînvoire de consens, dreptul de actorat nu se poate deprinde, pentrucă se stânge; dar fiindcă nu se știe înainte, că succede, ori nu succede renoirea consensului: și că, deci se stânge, ori nu se stânge dreptul de actorat, deprinderea dreptului de actorat se condiționează de cercarea renoirii consensului, care cercare trebuie probată în scris. — Paragrafii potriviți aci sunt §. 62 și 63. T. IV. Conc. prov. 1882, aduși mai sus per integrum.

*

Pe baza celor observate mai sus se pot pricepe mai ușor cei 3 paragrafi ai titlului I. despre acuzarea căsătoriei din Instr. s. O. 1883, anume:

Ad §. 1. Acuzarea căsătoriei *este iuridică*, dacă se constată existența dreptului de actorat; dacă temeiul dreptului de ac-

torat este canonic; dacă temeiul, în coala canonic, nu este evident fals; dacă în acuzatorul căsătoriei nu lipsește din vre-un motiv oarecare aptitudinea de a acuza căsătoria; și în urmă, dacă nu subversează modul deprinderii dreptului de actorat în scris și anonim. Așa dară este limpede, că nici un tribunal matrimonial nu poate primi spre pertractare nici o cauză matrimonială vinculară, decât numai așa, dacă a premers acuza iuridică contra căsătoriei. — Mai departe tot în §. 1., de care e vorbă, se spune, că trebuie se fie acuza *regulară*, adecă în toată forma, ori se face în scris, ori cu vorba; ori în persoană, ori prin procurator. În toată forma apoi este acuzarea căsătoriei, când cuprinde: numele tribunalului, la care ne îndreptăm, locul, timpul cu ziua, luna și anul, numele acuzatorului, expunerea scurtă — dar completă — și clară a faptului, ajustarea acuzei cu acluzele: extras de botez a soților de căsătorie, extras de cununie (decumva sunt despărțiți la civili — corect este să se poarte procesul vincular în forul bisericesc mai întâiu, — și sentința forului civil), actul de dispensare, dacă fu încheiată căsătoria cu dispensare dela piedecă dărâmătoare, extras de moarte, de cumva e vorbă despre piedeca legăturii; expunerea împrejurărilor conexe cu faptul principal, indicarea mijloacelor de probațiune, paragraful în virtutea căruia cerem dela judecător să ne facă dreptate și petitul, adecă ce cerem dela judecător. Dreptul, care determină cine are aptitudinea de a acuza nu este a acestei ori a acelei biserici, a bisericii cu disciplină apusană, ori orientală, ci a bisericii întregi; e un drept coerent cu demnitatea Sacramentului, cu datorințele conjugale, cu mântuirea sufletelor și cu iustiția față de sponsi: cari lucruri sunt perfect identice în întregă biserica adevărată, așadară aptitudinea de a acuza numai prin drept comun poate să fie, și este regulată. Cauza poate se ajungă înaintea judecătorului ori pe baza acuzării făcute de cei îndreptățiți, ori pe baza cercetării din oficiu. Lucrul acesta însă este destul de clar în Instr. S. O. 1883, T. I. și în Conc. prov. 1882, T. IV. §. 55—§. 63, de aceea nu mai insist asupra lui.

Prin explicarea §. 1, din Instr. S. O. 1883 T. I. despre acuzarea căsătoriei deja s'au lămurit și §. 2 și 3 din Instr. citată, T. I.

Și atâta să fie de ajuns despre acuzarea căsătoriei.

Dr. IOAN SÂMPĂLEANU.

Recunoștință față de trecut.

— Scrisoare. —

Scumpul meu prietin, în luna trecută m'a cercetat un frate preot mai tinăr, care, în iarnă, a trecut în o parohie vacantă pe urma trecerii la cele veșnice a unui preot bătrân, cunoscut în cercuri foarte mici. M'am interesat de tinărul preot, de familia mică, ce a dus-o cu el, și de cea mare, ce a aflat-o în noul câmp de muncă apostolică, ferit și cu greu accesibil.

Cele ce mi-le-a împărtășit m'au mișcat foarte plăcut. Ți-le comunic și ție, știind, că-ți fac o bucurie. — Cu vădită satisfacția mi-a spus fratele mai tinăr, că a ajuns, din darul lui Dumnezeu, în o grădină bine cultivată, în care e ordine, curățenie și vieață și care arată la tot pasul gustul fin, prudența, știința și hărnicia grădinarului, care a lucrat-o și a îngrijit-o. Plantațiunile din grădină aproape toate sunt sănătoase. Poporul e harnic și modest în pretensiuni. Rar, care înjură numele lui Dumnezeu. În Paresimi toți s'au mărturisit și cuminecat. Dela împlinirea acestei datorințe nu s'a subtras nici bătrân, nici tinăr, nici băiet ajuns la anii discrețiunii. În timpul acesta de grea criză financiară și agrară au ridicat edificiu școlar după cerințele legii. În Dumineci și sărbători, atât la sf. Liturghie, cât și la Insărat, credincioșii umplu biserica. După prânz, în acele zile de odihnă, dacă e timp frumos, aproape tot poporul se adună în stradă, înaintea locuinței preotului, în locul unde a primit el multe îndemnuri spre bine, multe încurajări și caldă lumină dela părintele răposat în 22 Ianuarie 1913. La cârciume mai rar se pripășește câte unul. E atât de mișcător — continuă fratele a spune —, când auzi, cu câtă stimă și pietate vorbesc toți despre acela, care le-a fost adevărat părinte, și când vezi cum îi încunjură mormântul, ieșind din biserică, cum se îngrijesc de el și-l împodobesc cu flori, în schimbul florilor, ce părintele neuitat le-a sădit în inimile lor în cursul alor 31 ani de păstorire.

Tu vei întreba cu Isus Sirah: „Cine este acesta și-l vom ferici pe el, că a făcut minunate întru norodul său?” Dacă, covenind, vei insista, îți voi spune între patru ochi, cine a fost acela, la care ține atât de mult poporul și pe care — credem — îl fericește acum Judecătorul și Răsplătitorul drept

al faptelor noastre. Altcum nu-ți descoper numele. Ce lipsă ar și avea acum de o largă publicitate, acela care și în această vieață frământată de atâtea ispite era mulțumit cu împrejurările, între cari trăia puțin cunoscut.

Iubite, dacă nu-ți spun acum numele aceluia, care a lăsat după sine atâta ordine și disciplină în sufletele fiilor săi, îți dau icoana lui în colorile și cadrele, în cari am primit-o. În 1882, la porunca celui mai mare, a început pastorația în parohia, care-l jelește. Imprejurările erau foarte grele: poporul destrăbălat, iar casa parohială o ruină. Mai întâiu și-a pus piciorul în parohie având convingerea, că numai bunul Dumnezeu îl poate mântui de lupii, peste care era pus păstor. A și făcut cunoștință cu dinții tari și ascuțiți ai unuia. A fost lovit, ziua mare, în cap și n'a fost mult până ce să sângereze cu totul. Iar acum? Ce distanță enormă între crima aceasta și între recunoștința și iubirea, ce păstrează poporul pentru acela, care chiar și un atentat atât de ordinar l-a știut iertă!

Și știi, ce mijloc a folosit răposatul la umplerea prăpastiei dintre sentimentele de atunci și de acum ale poporului, — la străformarea lupilor în oi bune și blânde? Nu o știință deosebită, nici averea, nici distincțiunile, căci în privința capitalului intelectual nu s'a ridicat peste preoții de rând, a fost sărac și îngreunat cu o familie număroasă și a rămas cu strălucita distincțiune, ce i-a dat-o Dumnezeu în sacramentul Ordului. Arma lui a fost ceea ce Hristos pretinde dela noi, când ne zice: *Învățați dela mine, că blând sunt și smerit cu inima.* El a voit serios, să sufoace în internul său mișcările revoluționare ale sentimentelor, să aibă liniște și pace internă și să fie un fidel interpretator, cu vieața lui, al învățăturilor, ce le-a propus. Prin *blândeța* lui a potolit viforul păcatelor, a plecat cervicea încăpăținaților, a muiat inimile înpietrite, a nimicit împărăția păcatului și a ridicat pe cea a virtuții în sufletele credincioșilor. Cu această armă, împreună cu paciința, ajutat de harul Domnului, a cucerit inimile sălbatice și le-a dus ca pe niște oi nevinovate la picioarele Păstorului suprem.

Iubite, nu mai continuu. Mă tem, că dacă aș voi să descriu mai amănunțit icoana aceluia păstor model, ar pierde din putere ceea ce am spus deja. — Mă mărginesc, să zic numai atâta, că așa eroi necunoscuți a mai avut și mai are biserica noastră. Aceștia produc cele mai sănătoase și mai plăcute atmosfere, pantrucă — zice Hristos — „cel ce

crede întru mine, râuri de apă vie vor curge din pânțele lui“, cari râuri recrează, produc progrese și vieața adevărată fără murmur și fără sgomot asurzitor.

* * *

În legătură cu acestea ating și o altă chestiune: *cea a recunoștinții față de trecut*. — Mi-a plăcut mult sinceritatea fratelui preot, care mi-a descris vieața și activitatea antecesorului său — frumos, fără nici o urmă de jaluzie, ori de anti-patie și fără a se ocupa cu gândul, că doar recunoașterea făcută ar știrbi autoritatea lui, ori ar întuneca vredniciile activității, ce o desvoaltă el în câmpul moștenit. Aceasta e singura procedură corectă, ce o poate urma un suflet creștin și generos. A vorbi de rău și a calumnia pe antecesor, a bagateliza binele, ce l-a făcut și a-i retăce meritele, e un mod de a lucra propriu oamenilor egoiști, cari vreau să se înfrumuseze cu pene străine, cari doresc să se înalțe degrabă, cari își închipuesc, în orbul lor egoism, că numai ei sunt capabili, numai ei știu, numai ei lucrează corect și numai ei vrednicesc cutare treaptă. E aceasta o procedură atât de păcătoasă, cât ar fi bine, dacă nimenea n'ar urma-o și mai ales n'ar urma-o nici un preot.

Domnul nostru Isus Hristos a spus adevărul, care veșnic rămâne, „că altul este cel ce samănă, și altul cel ce seceră, eu v'am trimis pe voi, să secerăți, unde nu v'ați ostenit; alții au ostenit și voi ați intrat întru osteneala lor“ (Io. 4, 37—38).

Nu-i așa, că mai rar se întâmplă, ca un preot să nu cultive de loc, ori să slăbească chiar câmpul, ce i-s'a încredințat spre pază și lucrare? Cantitatea și calitatea rezultatului muncii atârnă, pe lângă harul Domnului, dela zelul, prudența și răbdarea preotului, apoi dela o mulțime de împrejurări independente de voința lui. Un preot trimis în o parohie, care a avut fericirea să fie păstorită de un părinte bun, în o parohie provăzută cu biserică, școală și cu casă parohială, care dispune de avere și care are tradiții culturale și morale, va putea să arete, pe lângă o încordare mai mică, rezultate mai bogate, decât altul, care a ajuns în o parohie lipsită de unele, ori de aceste toate, deși cel din urmă va fi și mai zelos, și mai prudent, și mai priceput. Un preot, care pe lângă controlul conștiinței, care ar trebui să fie totdeauna cel mai neadurmit, mai e controlat și de superiorul său, va lucra, în general, mai mult

ca altul cu aceeaș conștiențiositate, dar nevăzut și nebăgat în seamă de nimenea. Un preot, ajutat în activitatea sa de primar, notar, pretore și de inteligența din comună, va putea arăta rezultate mai mari, decât altul, tot așa de bun, ori poate mai bun, care însă, fără vina lui, e stânjenit de aceștia în toate întreprinderile.

Evident deci, că spre a putea judecă drept activitatea cuiva, deosebit a preoților, e necesar, să se iee în socotință toate împrejurările, între cari a lucrat respectivul. În cazul acesta mulți, cu rezultate mai neînsemnate, se vor prezenta și înaintea oamenilor mai meritoși, de cum ni-se par, dacă le aruncăm numai o privire, și mulți dintre aceia, cari au ajuns pe o înaltă treaptă, vor trebui să recunoască, că ei stau pe înălțimi ridicare de antecesorii lor. O astfel de recunoaștere umilește și produce sentimente de grațitudine pentru anteluptătorii, cari au muncit, pregătind inimile pentru primirea sămânței, ce au aruncat-o în ele, dar, poate, n'au văzut-o nici răsărită, ori că n'au ajuns să secere aceia, cari au plivit holda și s'au desfătat în ea, văzându-o aproape de seceriș. Alții au venit și au secerat acolo, unde n'au sămănat; au plinit o lucrare veselă acolo, unde nu ei au terminat lucrul greu și obositor, nu ei au asudat și nu ei au suportat durerile și amărăciunile sufletești, greutatea zilei și năduful.

Nu neg existența unor cazuri foarte dureroase, când viaa rămâne, după păzitor, fără gard și fără roadă; când oile sunt rănite, împrăștiate și slăbite pe urma activității distructive a păstorului. În general însă preoții și în trecut, dacă n'au putut să ridice pretutindenea poporul la un grad mai înalt de morală, cultură și de bunăstare materială, totuș prin lucrările lor mici, din cari de altcum se compune și vieața celor mai însemnați, au susținut și ne-au lăsat turma, așa cum e, dar ne-au lăsat-o. Măsura griei și a activității lor au determinat-o și împrejurările, între cari au trăit ei și turma lor. Din motivul acesta am fi nedrepti, dacă am ridică acuze împotriva lor, dacă i-am învinovăți și pe deaîntregul le-am dificulță procedura. Ar fi regretabil și păgubitor, dacă cei ce pășesc pe arenă în locul celor dispăruți, sub pretext, că vreau să curme abuzurile, ori să introducă inovațiuni folositoare, desprețuesc și strică tot ce s'a făcut, și aruncă ca nefolositor tot ce află: în loc ca să scoată numai buruiana, scot și grâul. Corect e, că ce e bun să se folosească, defectele să se suplinească, și ce

e imperfect să se desăvârșească. De altă parte ar fi fatal, dacă moștenii, între împrejurările mai grele și mai periculoase din toate punctele de vedere, s'ar mulțumi numai cu modul de lucrare al antecesorilor. În un astfel de caz cei de azi n'ar fi în stare să păstreze, ce le-au lăsat cei de ieri.

Datorința noastră a preoților e, să fim recunoscători față de trecut, față de aceia, după a căror ostenele secerăm, chiar și când secerișul n'ar fi așa bogat. Cu atâta însă să nu ne mulțumim, ci să ne nizuim a plini ceea ce alții au început, a cultivă mai rațional și mai diligent câmpul, în care au lucrat ei și a-l păzi cu trezvia reclamată de împrejurările de acum. Astfel vom fi și secerători și sămănători. Vom seceră fără murmur și vom sămăna fără a ne teme, că succesorii ne vor osândi.

Iubite, de vom țineă pururea înaintea ochilor adevărul propovăduit de Domnul Hristos la Ioan 4, 37—38 și ceea ce ne învață la Matei 5, 17: „să nu gândiți, că am venit să stric legea, sau prorociei, n'am venit s'o stric, ci s'o plinesc“, — atunci nici când nu se vor produce conflicte între trecut și prezent, între preoți bătrâni și tineri, ci pretutindenea va domni pacea aducătoare de bine.

devotatul prietin

SENIOR.

Scoaterea studiului religiunii din școli.

Cu durere vedem cum zi de zi se întărește mișcarea și lupta împotriva credinței noastre sfinte. Dușmanii folosesc toate prilejurile să agite spiritele împotriva ei. Astfel decurând ne-am pomenit că o parte a învățătorimii din țara noastră — sprijinită de liber-cugetători — atacă temelia vieții religioase, cercând să scoată din școli instrucția catehetică. Asta pe motivul că religia fiind lucru privat, de propunerea studiului ei să se îngrijească biserica, respective bisericile, dar în interesul instrucției generale școlare să fie scoasă din șirul studiilor obligatoare. Principiile aceste sunt mult mai primejdioase decât s'ar părea, fiindcă prin ele s'au început pretutindenea în lume persecutările credinței și demoralizarea. Repetate zi de zi, ele pot fi luate de adevărate, sau cel puțin pot produce îndoeli și în sufletele oamenilor noștri de școală. De aceea nu putem lăsa ca aceste principii să treacă fără vorbă în mintea și inima

publicului mare. Şirele ce urmează au menirea să desvălească falşitatea şi netemeinicia acestor principii.

1. În şcoală trebuie să creştem pentru viaţă. Numai acea creştere are deci rost, care se sileşte a forma suflete nobile, cu caracter şi cari să fie capabile de idealism curat întru împlinirea deosebitelor datorinţe ce li-se impun. Toate aceste nu se pot însă atinge fără instrucţie catehetică; căci mintea încărcată cu feliurite cunoştinţe neînţelese şi adeseori rău rumegate, nu pot însufleţi pentru binele de obşte şi pentru binele propriu adevărat: la aceasta trebuie îndemn mai nobil, mai înalt, îndemn supranatural.

De această creştere, care singură are drept de existenţă, vreau să se lipsească unii „pedagogi“ pe motivul absolut falş şi lipsit de temei, că credinţa ar fi lucru privat şi că prin urmare instrucţia ei n'ar avea loc în instrucţia generală. Numai cât lucrul nu stă aşă. *Credinţa nu e lucru privat*, ci cerinţa firii omeneşti, e o însuşire înăscută în sufletul omului. Pânăcând vor fi în lume oameni cari se gândesc, pânăcând oamenii vor căuta în jur şi vor vrea să ştie cauzele tuturor lucrurilor, până când se vor întrebă: ce e şi de unde e lumea? ce sum eu? unde merg? şi vor căuta deslegarea acestor mari probleme, — până atunci va fi credinţa. Răspuns nerăsturnabil, sigur şi plauzibil la problemele mari ale vieţii nu există afară de credinţă, căci mintea şi experienţa omenească singure nu pot da o soluţie mulţămitoare.

Elementele credinţei supranaturale ni-le-a dat însuş Dumnezeu. Fiind ea legătura strânsă dintre Dumnezeu şi om, dintre Ziditorul şi făptura sa, ea nu e şi nu poate fi lucrul privat al singuraticilor, ci e legea de fier a naturii noastre omeneşti, căreia îi suntem supuşi toţi ceice suntem părtaşi acestei naturi. Suntem ce-i drept fiinţe înzestrate cu voe liberă şi putem călca legea firii noastre, credinţa o putem nesocoti, putem trece pe lângă ea cu nepăsare şi făcând aceasta, nu simţim îndată că lucrăm împotriva datorinţei de a împlini cele ce sunt proprii naturii noastre, dar lucrând aşă, în realitate noi călcăm cel mai elementar îndemn nobil al nostru, cel mai de frunte şi cel mai esenţial element din care stă firea noastră; ne împotrivim scopului nostru din urmă, idealului nostru înăscut: fericirii care o dorim cu sete neastâmpărată, şi care n'o putem ajunge aici pe pământ.

Supunerea noastră legii celei mai esențiale a naturii noastre omenești, lucrarea la ajungerea scopului pentru care se sbate omenimea întreagă, aceste toate nu sunt și nu pot fi pentru nici un om care se respectă și care se gândește, lucruri private. Nu sunt lucruri private, pentru că din lungul veacurilor cu istoria în mână putem dovedi adevărătatea zisei clasice a sf. Augustin (Confess. 1, 1): „Neliniștit e Doamne sufletul nostru, până când nu se odihnește în Tine!“ Fiindcă credința nu este deci un lucru privat, ci o lege neclintită a firii omenești, omul e dator să aibă o credință.

Și de fapt, ce vedem? Credința e generală, o aflăm pretutindenea, la toți oamenii. Fără cunoașterea și priceperea teoriilor științifice, putem trăi. Veacuri lungi înainte de invențiile moderne, cari au făcut vâlvă mare, oamenii au trăit, și încă putem zice mai îndestuliți ca astăzi. Chiar și în zilele aceste ale progresului uimitor în ale științelor și a invențiilor, massa mare a omenimii rămâne indiferentă față de cele ce se petrec în lume; nu-i pasă dacă razele electrice sunt fluide sau de eter; nu o pasionează disputa dacă pe Marte există sau nu ființe vii și inteligente, precum nici alte probleme mari ale științei, pentru popularizarea cărora se face atâta sgomot. Religione și credință îi trebuie însă *fiecărui* om, pentru că problemele mari, a căror rost *numai* prin credință le pricepe în mod mulțămitor, — îl îndeamnă să creadă, să se roage, să-și plece genunchii înaintea unei Puteri nevăzute, ori se pricepe pe sine și lumea care-l încunjură, ori nu.

Nu schimbă universalitatea acestui fapt împrejurarea durerăoasă, că se află tot mai mulți oameni, cari se luptă din răsuputeri împotriva credinței și a religiunii, folosind toate mijloacele spre a o stânge din inimi. Oameni *absolut* necredincioși nu există. Oricum ar strigă și vorbi cineva împotriva credinței și oricât de mult s'ar încercă să pervertească adevărurile cele mai elementare, în *internul* lui nu poate să nu existe un dram de credință, sau cel puțin o bună doză de îndoială despre adevărul afirmației sale. Așa că putem zice cu inima liniștită, că în internul necredincioșilor se repetează veșnic povestea ateului care, discutând într'o societate, negă existența lui Dumnezeu astfel: „Pe Dumnezeul meu, nu cred că există!“

2. Intreagă ordinea socială și morală e întemeiată pe credință. Ceice atacă deci aceasta, atacă ordinea socială existentă. Aplicările, interesele, voințele și firile omenești sunt

foarte deosebite și tot mereu se ciocnesc. Afară de credință nu, este putere pe pământ care să împace, să armonizeze aceste interese cari stau împotriva. Pentru că, pe ce bază, cum vine cineva la aceea, să oprească pe alții când vreau să-și împlinească voințele lor, și vreau să slujească egoismului? Dela cine are putere cineva să supravegheze faptele altora? E sigur, că numai atunci respectează oamenii interesele și drepturile altora, numai atunci păzesc ordinea, dacă în sufletul fiecăruia trăește gândul și convingerea că oarecând va trebui să dea samă despre toate unui Judecător care e Atotputernic și știe toate cele ce am făcut în vieață. Dacă oamenii n'ar fi convinși că sunt supuși unei astfel de puteri, și nu numai semenilor lor, ar fi în lume un jaf și un omor neîncetat, și s'ar inaugura dreptul pumnului, egoismul, capriciul celor mai tari. Iată dar că statul și societatea se razimă pe frica lui Dumnezeu, pe religie, căci fără aceste n'ar exista respectul autorității, supunerea și încrederea atât de necesară.

Morală adevărată fără religie nu poate subsista, căci conștiința e mai bun păzitor al ordinii morale, decât mii de sulițe și închisori. „Morală independentă“, întemeiându-se pe „cinstea“ și „conștiința“ omenească, stă pe baze șubrede și se răstoarnă la cea dintâie suflare a patimilor omenești. Au încercat mulți necredincioși să despărtească morală de Dumnezeu și de credință, și se introducă „morală empirică“, întemeiată și statorită pe baza experiențelor. Au lucrat din răsuputeri, și E. Hartmann a cutezat să spună, că „morală adevărată începe numai dela *autonomia* morală“¹⁾, adică dela scoaterea ei de sub influința lui Dumnezeu și a credinței. Incercările aceste, de a stabili și a urmări o morală fără credință, au dat faliment în Franța, unde în urma acestei despărțiri de pe timpul marii revoluții a pierit orice morală și siguranță publică, încât Iacobinii scârbindu-se ei înșiși de opera lor au fost siliți să hotărească (!) — la propunerea lui Robespierre — în Conventul din 8 Iunie 1794, că *există Dumnezeu!* Sublima morală creștină întru atâta a îmbibat sufletele cu legile ei, încât nici necredincioșii nu se pot desbărâ de ele cu totul; ba vedem oareșcare umbră de morală și la necredincioși. Dar aceste sunt rămășițele moralei creștine, care, chiar împotri-

¹⁾ Cfr. »Die Selbstersetzung des Christenthums« p. 30.

vindu-se oamenii, continuă a lucra și a nobilită. Morala, despărțită de credință, ar fi degradată la o simplă colecție de reguli de bunăcuviință, observate numai pânăcând nu vin în colizie cu interesele și pătimile omenești, și călcate apoi fără frică și fără grije în oricare clipă.

Astfel e morala fără credință, pe vremea când n'a pierit de tot creștinismul din suflete. Când ar pieri însă din suflete orice credință, și ar fi omorât din inimile generațiilor viitoare orice simț de responsabilitate față de o putere mai mare, care răsplătește după faptele oamenilor, morala independentă va fi morală numai pe hârtie și influința ei va fi egală cu nulă.

3. Ceice vreau să scoată instrucția religioasă din școli, nu vin înainte deodată cu pretenziunea de a șterge de tot religia, ci vreau numai s'o scoată din școală și s'o lase în grija bisericilor. Bine știu ei, că în urma deosebitelor împrejurări nu i-am putea aduna pe copii la catehism, căci biserica n'are sule și arme văzute și simțite, numai arme spirituale, cari în foarte multe cazuri rămân fără rezultat. Astfel necredincioșii deoparte vreau să amăgească pe ceice nu se gândesc, ca aceștia să creadă că ei nu-s vrăjmașii catehizării, de altă parte apoi cu încetul și-ar ajunge ținta pentru care lucră cu consecvență și astuție: în urma neștiinței ar sămâna în sufletele generațiilor viitoare întâiu indiferentismul, pe urmă necredința.

Credința, a cărei temelie zace în însaș firea omenească, și fără de care nu există ordine morală și socială, nu este deci lucru privat, prin urmare *instrucția religioasă publică este foarte de lipsă și folositoare*. Catehismul trebuie deci propus, și încă acolo, unde e locul învățaturii. Copiii trebuie să învețe acest studiu, care e cel mai folositor din toate, să-l învețe în locul menit pentru luminarea minții și a sufletului: în școală. Învață în școală multe lucruri neînțelese pentru ei și chiar nefolositoare, învețe și religia, care e mijlocul cel mai puternic pentru cunoașterea datorințelor ce le are fiecare, pentru formarea caracterelor tari, pentru nobilitarea sufletelor.

Una să fim deci cu toții în gândul de a ne crește copiii în frica lui Dumnezeu, prin ce ei vor deveni întregi, cinstiți, credincioși, și astfel folositori întregii societăți.

GHEORGHE M. PTEANCU.

INSEMNARI.

Contardo Ferrini (1859—1902), Veacul al XX-lea a văzut și această minune a grației dumnezeiești: un profesor de universitate de o rară erudiție, și care a făcut epocă prin scrierile sale juridice, ajunge între împrejurări cu totul neprielnice spiritului creștinesc, să se avânte la cel mai sublim grad al perfecțiunii evanghelice. Contardo Ferrini, renumitul profesor de istoria dreptului penal și de exegeza izvoarelor dreptului roman la universitatea din Pavia, este acest om extraordinar, despre care scria Mommsen: „Veacul al 20-lea, pentru studiile juridice, va fi veacul lui Ferrini“. Deja în etate de 21 ani susținând la școala, care l-a avut mai târziu profesor, teza de doctorat: „Cu ce contribue la istoria dreptului criminal studiul poeziei lui Homer și a lui Hesiod“, Ferrini și-a fost deschis o cale sigură printre cei mai de frunte savanți ai lumii. Apreciat cu un vădit entuziasm de Pernice, Dernburg, Mommsen și Voigt, care i-a dedicat lui și opera sa celebră „Histoire du droit romain“ (Cfr. *Échos d'Orient*, Nro 104, 1914 p. 79—83 — S. Salaville), el în viața sa întregă n'a făcut decât știință, și n'a avut decât un sentiment în suflet: dragostea lui Dumnezeu. Scrierile sale numeroase, cari an de an aduceau o nouă contribuție la adevărata concepție a dreptului romano-bizantin, au uimit lumea învățaților cu preciziunea lor documentară, cu profunzimea gloselor și mai ales cu exactitatea cea mai scrupuloasă în fixarea textelor autentice și a interpretării lor. Publică parafraza greacă a „Instituțiilor“, „Istoria izvoarelor dreptului roman“, „Izvoarele instituțiilor lui Iustinian“, „Digeste“, „Dreptul penal roman“, „Manualul Pandectelor și completează „Basilicele“, traduse de el pe latinește după un palimpseste grec din secolul al X-lea, aflat de Mercati în biblioteca ambroziană.

Ferrini deși simțea în sine o atragere deosebită pentru studiile juridice, totuși nu aici a fost el mai pe sus decât contemporanii săi. A fost viața sa îngerească, pietatea lui nevinovată, curățenia de crin a sufletului său, care l-a ridicat atât de sus, încât Piu al X-lea voește să-l așeze sfânt canonicizat pe altare.

Pe catedră eră tot foc și cu ochiul său ager, cu inima sa dreaptă, judecând corect în negurile primelor începuturi ale

evului de mijloc, el știa să-și facă atât de atrăgătoare cursurile, încât studenții atârnavă uitându-și de sine de buzele lui. Înainte de a intra la ore, intră în biserică și la picioarele altarului, cerea ajutorul Înțelepciunii veșnice și numai astfel pregătit cuteză să urce catedra. Locuia în Milano și în fiecare săptămână călătoria la Pavia la curs, în tren însă cu capul plecat, cu fruntea adâncită într'o extază dumnezească, în mâni cu rozariul Fecioarei Maria, tot drumul îl petrecea rugându-se. Deja din 1890 laicul acesta se împărtașă cu trupul Domnului în fiecare zi. Iubiă atât de mult castitatea sfântă, încât nicicând n'a voit să audă de căsătorie, pe care o consideră totuși ca un lucru sfânt și dumnezeesc, dovadă paginile sale de splendidă apologie a tainei acesteia mari. Sufletul său și l-a revărsat în faimoasele sale „Scrieri religioase — Scritti religiosi“. Sunt petale dulce mirositoare dintr'o roză, căzută din paradis.

Contardo Ferrini este, credem noi, el însuș o apologie întreagă a bisericii catolice. Nici o altă biserică n'a produs astfel de oameni, nici o credință n'a îndumnezeit vreodată astfel de spirite. Ferrini este însă totodată un baluard puternic împotriva celor, cari încă mai cred, că știința și credința nu pot intra în acelaș suflet și este totodată un sprijin sigur pentru cei, cari susțin și astăzi cu prorocul, că „începutul înțelepciunii — frica Domnului“.

Dr. Ioan Coltor.

CRONICĂ.

Chestia orfelinatului gr.-cat. La Rusalii s'a ținut în Sibiu congresul „Uniunii femeilor române“, în care s'au spus multe vorbe calde și înțelepte, privitor la împlinirea chemării, ce o are femeia română. Chestiunea, căreia i-s'a dat mai multă atențiune, tractată fiind cu viu interes și și în faptă, a fost cea a orfelinatului, ce și-a propus „Uniunea“ să-l ridice pe seama fiilor, cari pentru hrană și îmbrăcăminte, pentru îngrijire trupească și sufletească sunt avizați la iubirea efectivă a acestora, cari află mângâiere deosebită în a mulcomi suferințele de-apropaelui, făcându-se ochi celor orbi, picioare celor șchiopi și părinți orfanilor săraci. „Uniunea“ dispune astăzi de un capital de cor. 3053'39 pentru înființarea orfelinatului. E foarte

puțin pentru a putea înfăptui un gând așa mare, dar e o sumă frumoasă, considerând scurțimea și răutatea timpului, în care s'a colectat.

Arhidieceza gr.-cat. română în 1906 a ajuns în posesiunea unei însemnate averi, ce i-a testat-o atunci clericul absolvent † Filon V. Tath în scopul ridicării unui orfelinat pe seama pruncilor orfani de preot, cum eră și marimimosul testator. De vreme ce la noi până atunci — credem pentru multe alte trebuințe — nu și-a întors nimenea privirea spre o chestiune așa importantă, cum e ocrotirea orfanilor, dispozițiile testamentare ale lui Filon V. Tath au făcut o adâncă impresiune mai ales în inimile preoților și, deosebit în cercul tinerilor leviți, s'a manifestat un viu interes pentru această afacere. S'au făcut colecte și s'au aranjat petreceri pentru augmentarea fondului. An de an însă s'a împuținat dragostea și s'a răcit zelul publicului față de această chestiune, în loc ca să se potențeze, cum se credea la început. Aceasta o dovedește și faptul, că din Iulie 1913 până azi fondul orfelinatului s'a sporit numai *cu 14 (patruspresece) coroane* ca contribuții noue, afară de interesele capitalului și de prețul arânzei imobilului. E drept, că suntem săraci, drept e. că avem multe goluri, cari trebuie umplute și e drept, că starea economică a fost cât se poate de rea, cu toate acestea ni-se pare, că e din cale afară prea neînsemnat interesul, ce-l purtăm unei cauze așa însemnate. Să sperăm însă, că fondul orfelinatului intenționat de F. Tath, care acum e peste 51.000 cor., în viitor se va augmenta și prin contribuiri benevole în măsură mai mulțumitoare ca până acum. (șr.)

*

Întrunirile colegiale. Tot mereu, mai ales în lunile aceste de vară, cetim prin foile noastre sub titlul de „întrunire colegială“ câte o notiță scurtă, prin care se convoacă absolvenții liceului din cutare an de școală la o pretinească întâlnire a foștilor elevi cu foștii lor profesori. Caracterul cu totul particular, ce îl iau acest fel de conveniri sociale ne face, acum mai ales, când Blajul nostru își revede tot mai des pe vechii săi cunoscuți gălăjioși, să le înregistrăm și noi cu rânduri de cronică favorabilă.

Reînvie în aceste întruniri de colegi vechile amintiri ale anilor de școală românească, cari fac se resară din nou de sub cenușă flacăra potolită printre zidurile universităților

streine de idealele noastre. Se remprospetează sucii de viață nevinovată, copilărească, început să dispară sub influințele de multeori nesănătoase ale atâtor desiluzii întâlnite. Involuntar se reivesc aceleași gândiri, cari naive în formă, dar foarte des pline de miez în fond, sbuciumau fruntea curată a liceanului de odinioară. Și este un bine acesta; un bine, ce nu rămâne fără rezultate practice, cum a rămas entuziasmul precoce de Icar sfidător al tuturor dificultăților, cari la vârsta de sub douăzeci de ani păreau totdeauna demne de un suveran dispreț.

În Blaj apoi întâlnirile aceste de colegi primesc o pecete cu totul singulară. Aici nu se revăd numai pretinii, cu cari s'au împărțășit bună parte din sentimentele copilăriei, aici se revăd și alți pretini cu mult mai grăitori, cu mult mai intimi și sunt relicviile istorice ale neamului românesc, mărturiile sfinte ale celor mai de frunte momente din istoria noastră; aici câmpul și piatra libertății, aici crucea lui Iancu, aici clădirile celor dintâi școli românești, aici piața croită de Clain și tot aici mormântul lui Bunea, alui Cipariu, alui Axente și al pictorului Smigelschi trezesc simțiri, cari în alte locuri, între alte împrejurări dorm în suflet și nu învie niciodată.

Câtă însuflețire nu se deșteaptă aici în sufletele, cari aveau lipsă de un nou indemn, pot să o spună numai profesorii Blajului, cari an de an iau parte la întruniri de aceste, la cari totdeauna se face și bilanțul energiilor cheltuite ori înmagazinate dela absolvarea liceului încoace. Se întăresc aici pași șovăitori și se încurajează inimi menite altmintre să-și răcească toată căldura.

Și tocmai din motivele aceste nu e nici o mirare, că toți cei cari participă la astfel de întruniri se rentorc la vetrele lor cu gândul la o nouă întâlnire colegială. (ic.)

*

Un nou partid politic maghiar s'a înjghebat zilele trecute sub influința curenților moderne dela ordinea zilei: *partidul radical*. Prin forma amăgitoare a unei democrații avansate, care, în numele ideilor egalei îndreptățiri a tuturor cetățenilor, pretinde cel mai larg drept de alegător, chiar și pentru femei, aderenții acestei grupări, recrutați din bercurile întunecoase ale francmasoneriei, vreau să arunce praf în ochii oamenilor, ce umblă cu ochii deschiși, declamând, că puterea care mai mult stânjenește mișcarea democratică, este: biserica lui Hristos cu toate instituturile ei. De aceea paralel cu acțiunea

ce țintește o cât mai mare lărgire a cadrelor vieții constituționale, partidul radical a luat în programul său și: *împărțirea tuturor averilor bisericesti, despărțirea bisericii de câtră stat, scoaterea din școli a religiei și statificarea instrucției pe întreagă linia*. Și cum ideile democratice după mintea acestor dușmani declarați ai oricărei credințe positive, nu pot să biruiască până când biserica va mai putea să „orbească oamenii cu învățăturile ei întunecate și omoritoare de suflete“, nu e mirare dacă nu biruința ideilor democratice se are mai întâi în vedere, ci înfrângerea bisericii.

Față de mișcarea aceasta, importată de acolo, unde oamenii încep deja să înțeleagă primejdia, ce ea cuprinde pentru oricare societate, tocmai prin ascuțișul său împotriva religiunii, biserica va lua, pentrucă va trebui să ia, cea mai energică atitudine de împotrivire și prin aceasta — asta-i calculul radicalilor — se va strecură cu ușurință în sufletele oamenilor părerea, că biserica e potrivnică curentului, care se silește să asigure omenirii un traiu mai fericit. Nu e prin urmare tocmai cu neputință, că, deși pilda acelora, cari încep să se desmetecască din această sinamăgire, este o mare piedecă în calea cuceririlor la cari râvnește noul partid maghiar, — el totuși să câștige o seamă de succese.

Pentru noi Românii, a căror întreagă viață politică, culturală și economică, este atât de strâns unită cu viața religioasă, care o avem în cadrele bisericilor noastre creștine, ar fi o adevărată crimă să simpatizăm cu noua grupare, oricât de mult am fi pe acelaș punct de vedere în ce privește năzuințele noastre, pentru eluptarea egalei îndreptățiri.

O spunem aceasta mai ales pentrucă, ici-colo s'au putut ceti în presa noastră păreri de aprobare, cari subsapă adevăratele noastre interese, și cari ne-ar plăcea să nu se mai audă. (ar).

*

Congresul euharistic jubilar dela Lourdes se va ținea în zilele de 22—26 Iulie ale acestui an. Comitetul permanent, care se îngrijește de aranjarea înălțătoarelor congrese euharistice internaționale, a fixat pentru congresul jubilar (al XXV-lea) din acest an Lourdes-ul *Francei*, ca o frumoasă recunoștință față de țară, în care este și orașul Lille, unde s'a ținut cel dintâiu congres euharistic în 1881. Dar Lourdes-ul a fost predestinat să adăpostească anul acesta congresul și

pentru motivul, că se împlinesc 60 de ani, decând Piu al IX. a definit în 1854 dogma imaculatei conceperii a Preacuratei Fecioare, care misteriu și-a găsit un templu atât de dumnezeesc în Lourdes-ul aparițiilor din 1858, și a minunilor nesfârșite din lumea fizică și a grației a anilor ce le-au urmat.

Ultimele congrese euharistice din Köln, Montreal (Canada), Madrid, Viena și Malta au fost de o strălucire uimitoare, care, cel puțin în anumite direcții, abia dacă mai poate să fie întrecută, și cu toate acestea e sigur, și veștile ce ne sosesc confirmă aceasta, că serbările jubilară din Lourdes vor întrece toate congresele de până acum. Dragostea față de mărirea lui Dumnezeu a iubitorilor Hristosului euharistic și a Fecioarei neprihănite, va găsi desigur mijloace să o facă aceasta.

Biserica noastră, nu a dat încă nici un semn, că s'ar gândi să contribuie și ea la creșterea măririi acestui congres, și ne întrebăm dacă n'a sosit încă timpul să mai ieșim și noi în lume!?

Arhieriei noastre au cuvântul! (ar.)

*

Fapte și date. Sub titlul „Magyarország közoktatásügye az 1912 évben“ au apărut, în zilele acestea, pe 118 pag. datele statistice privitoare la cultul și învățământul public din Ungaria în anul 1912. În locul prim se ocupă cu înființarea episcopiei de Hajdudorogh :pe seama gr.-cat. maghiari, cari, după numerotarea din 1900, ar fi, în țara întreagă, 246.628. Înființarea acestei episcopii se motivează astfel: „E nagyszámú gör.-katholikus magyarság egyre jobban sérelmesnek érezte az órosz, illetőleg a román liturgikus nyelv használatát, mivel ezen liturgikus nyelvek miatt nem magyarnak, hanem ruthén vagy oláh nemzetiségűnek tartotta a közvélemény. Ilyen körülmények között a gör.-kath. magyarság mindinkább elidegenedett istentiszteleteitől és oly helyzetbe jutott, hogy lelkiszükségletei a saját görög-katholikus ritusa szerint kielégítésre nem találtak“. — Să sperăm, că tot așa se va motiva și eliberarea multor comune bisericesti gr.-cat. române din legăturile Hajdudoroghului cu prilejul revizuirii promise. —

Celor 3.836 preoți și 1.014 capelani catolici de rit latin și grecesc li-s'a dat ca *întregire congruală* 3,234.124 coroane, anume din fondul religionar 1,200,000 cor., din beneficiile episcopesti 700,000 cor., iar dela stat 1,334.124 cor. — Preoților greco-orientali români li-s'a dat dela stat cor. 1,265.948.80,

preoților gr.-or. sârbi cor. 2.334'94, reformatilor calvini cor. 1,055.252'32, augustanilor cor. 219.564'32, unitarilor cor. 111.960'47 și rabinilor cor. 22.854'29.

În Ungaria propriu zisă sunt 18 *episcopii rom.-cat.* și abația din Panonhalom; sunt 201 mănăstiri cu 2216 călugări; 428 mănăstiri cu 5855 de moniale; 2.265 parohi, 2.230 capelani, alți preoți 738, clerici 1.273, preoți în retragere 300, preoți și călugări afară de teritoarele diecezelor 261 (151+110).

Episcopii gr.-cat. române sunt 4 cu 28 canonici activi, 6 onorari, cu 4 abații titulare, 10 arhidiaconate și 76 protopopii, cu 1.440 parohii matre și 1.231 filii, cu 3 mănăstiri și 7 (?) călugări, cu 1.029 parohi și 444 administratori și capelani, 79 alți preoți, 259 clerici, 56 deficienți și 6 preoți afară de dieceze.

Rutenii au 3 episcopii gr.-cat. Maghiarii gr.-cat. au 1, toate patru cu 23 canonici activi și 12 onorari, cu 1 abație și 3 titulare, cu 18 arhidiaconate, 84 diaconate, 699 parohii, 2.411 filii, 8 mănăstiri cu 31 călugări, 405 parohi, 341 administratori și capelani. alți preoți 18, clerici 150, preoți deficienți 7 și 34 preoți și călugări afară de dieceze.

Episcopii gr.-or. române sunt 3 cu 62 protopopiate, 1.857 parohii, 892 filii, 2 mănăstiri cu 18 călugări, 1.669 parohi, 325 capelani și administratori, 41 alți preoți, 33 preoți deficienți și 13 preoți și călugări afară de dieceze.

Episcopii gr.-or. sârbe (și în Croația) sunt 7 cu 29 protopopiate, 651 parohii, 112 filii, 28 mănăstiri, 126 călugări, 492 parohi, 222 administratori și capelani, 130 clerici, 33 preoți deficienți și 19 preoți afară de dieceze.

Biserica calvină are 57 districte cu 2.757 parohii și filii, 2.026 preoți, 411 capelani, 449 candidați și 10 deficienți. *Augustanii* au 48 districte, 2.019 parohii și filii, 911 preoți, 199 capelani, 341 candidați, 168 deficienți. *Unitarii* au 9 districte, 182 parohii și filii, 106 păstori, 3 ajutători, 22 candidați și 13 deficienți. *Iudeii* au 561 comunități matre, 1.789 filii, 428 rabineri ordinari și 1.347 rabineri suplenți.

Bapțiștii în 1912 aveau 311 centre.

Au *defecționat* dela rom.-cat. 1.405; dela gr.-cat. 821; dela gr.-or. 1.125; dela calvini 1.576; dela augustani 663; dela unitari 207; dela israiliți 540; dela bapțiști 58; dela alții 26.

În 1912 azile erau 2.053 cu 192.708 copii, grădini stabile 225 cu 17.287 copii, grădini de vară 607 cu 41.761 prunci; — școli elementare 13.255 cu 2,171.696 elevi; școli repetiționale

11.290 cu 401.230 elevi, școli agronomice populare nesistematice 2.780 cu 168.265 elevi, sistematice 75 cu 13.231 școlari; — școli pentru învățăceii de meserii 637 cu 109.233 elevi; — școli pentru învățăceii comerciali 101 cu 7.164 elevi; — școli populare superioare 9 cu 500 elevi, școli civile 519 cu 98.125 școlari, preparandii pentru îngrijitoarele de azile 10 cu 559 eleve, institute preparandiale de băieți 53 cu 5.141 ascultători, iar de fete 43 cu 5.199 ascultătoare, gimnazii 192 cu 64.846 elevi, școli reale 45 cu 15.003 elevi; — școli superioare de fete 35 cu 6.529 eleve, universități 4 cu 12.083 studenți, academii de drept 10 cu 1.386 studenți și 47 teologii cu 2.007 ascultători.

În Ungaria propriu zisă erau 3.051 școli elementare de stat cu 447.073 elevi, 5 municipale cu 188, — 1.376 comunale cu 214.634, — 5.222 rom.-cat. cu 675.225, — 3 armene cu 542, — 1.736 gr.-cat. cu 118.436, — 1.418 gr.-or. cu 126.387, — 1.813 calvine cu 193.043, — 1.293 augustane cu 125.263, — 7 protest. unite cu 449, — 32 unitare cu 1.799, — 403 izrailite cu 33.219, — elevi, școli elementare de ale societăților 27 cu 1.232 și 249 școli elementare private cu 18.120 elevi; — numărul total al elevilor 1,955.610.

Dintre toți pruncii dela 6—11 ani obligați a cercetă școala elementară, cu finea anului 1911 n'au fost înscriși, socotiți în procente, rom.-cat. 31'3, gr.-cat. 28'0, reformați 8'1, augustani 2'1 gr.-or. 26'8, unitari 0'2, israiliți 3'5, baptiști 0'0; după naționalitate: maghiari 30'3, germâni 3'7, slovaci 9'8, români 41'4, ruteni 7'8, croați 1'4, sârbi 2'2, alte naționalități 3'4. Aceia, cari au cercetat școala elementară, au fost, socotit în procente— maghiari 55'6, germâni 13'9, slovaci 12'4, români 10'6 ruteni 3'0, croați 1'4, sârbi 1'1, alte naționalități 2'0. (sr.)

*

Consistorul papal din 25 Maiu a fost, ca ori care consistor de altfel, un însemnat dat în cronica acestui an bisericesc. Colegiul cardinalilor, a căror număr în timpul din urmă scăzuse sub 50 (din 70), a fost întregit în acest consistor prin numirea alor 13 cardinali noi, cari aparținând ordurilor religioase, țărilor și chiar continentelor deosebite, a fost numai firesc să tragă spre Roma atențiunea întregii lumi catolice. Cu acest prilej au fost numiți de cardinali și cei dintâiu dignitari bisericești ai Austriei și Ungariei, primatele-mitropolit *Piffl* al Vienei și principele-primat *Csernoch* al Strigonului. Ungaria de-acum are deci 3 cardinali, cum n'a mai avut de mult.

Înainte de a purcede la numirea cardinalilor, sf. Părinte a rostit o *alocuție* de toată frumseța, care merită s'o încreștăm. Într'însa Piu X. relevă înainte de toate cu multă durere lățirea învățăturilor dușmănoase religiei și bisericii lui Hristos. Insistând apoi asupra punctelor luminoase din trecutul apropiat al bisericii; și în deosebi a jubileului constantinian din anul trecut, care a avut darul de-a întări inimile celor buni, se ocupă de chestiunea atât de mult discutată a păcii universale. Remarcă cu plăcere stăruințele bărbaților vrednici, cari își dau toată silința să elimineze din istoria omenimei grozăviile războaielor, dar nu crede în rezultatul acelora, câtă vreme în inimile milioanei de oameni, a masei, care azi ea hotărăște soarta războaielor, nu vor prinde rădăcini puternice poruncile dreptății și iubirii creștine. De încheiere insistă asupra efectelor lipsei unei adevărate discipline creștine și se plânge cu multă dreptate asupra nedreptății ce se face bisericii când este socotită între factorii cari împiedecă progresul și cultura generală a omenimii, pe când în realitate ea este cel mai puternic factor al acestui progres. (ar).

*

Adunările preoțești generale din România. Consistorul superior bisericesc din România în ședința din 28 April a luat în discuție și a aprobat „regulamentul pentru adunările preoțești pe țara întreagă”. Sf. Sinod în ședința din 8 Maiu v. a ratificat cu unele mici adause acest regulament, care de atunci a și trecut în putere de drept. Trebuie să mărturisim, că cele 16 articole din regulamentul acesta voesc pe dreptul să stabilească o legătură mai intimă între episcopat și clerul rural, ce eră și este încă de dorit în biserica României. Adunările aceste generale ale preoțimei, cari de obicei au să se țină din doi în doi ani (art. 2), sunt menite totodată să promoveze „interesele religioase, culturale, materiale și morale ale poporului și ale clerului românesc” (art. 1). „Nu se vor pune însă în discuțiune chestiuni ce ar atinge ordinea dogmatică și canonică a bisericii” (art. 6). Opreliște cuminte aceasta, judecând după starea sufletească a preoților din țară. De sine înțeles toate hotărârile acestor adunări sunt numai simple desiderate (cf. art. 16), cari au să se aducă apoi la cunoștința C. S. B. Acesta încă ni-se pare un bine, pentru că în substanță concordă cu postulatele canonice ale vechei biserici din Orient. Are însă și partea sa rea acest bine, deoarece prin

consistorul superior bisericesc și apoi prin sf. Sinod, în care voința ministrului de culte pare azi a fi ultimul for hotărâtor, se vor înfundă multe cereri juste ale preoților dela sate. (ic.)

Cărți și reviste.

Prin stăruințele vrednice te toată atențiunea ale profesorului dela școala normală din Arad, *Dr. Avram Sădean*, se pune într'o nouă lumină o bună parte din vieța marelui dascăl al neamului, care a fost Gheorghe Lazăr. Pe temeiul cercetărilor sale făcute în arhivele din Viena, d. Sădeanu reconstruește în «*Date nouă despre Gh. Lazăr*» vieța sbuciumată — și atât de asemănătoare vieții înaintașilor săi Clain, Șincai și Maior — a aceluia, care „România din somn a deșteptat“, insistând mai ales asupra anilor, pe cari îi petrece în Viena, ca ascultător al facultății de teologie catolică a universității de acolo, și mai pe urmă ca profesor de bogoslovie la Sibiu.

Prin felul cum sunt grupate singuraticile date din această conferință — căci e o conferință cetită la un congres învățătoresc ținut anul trecut în Siria —, d. Sădean reușește să ne pună înaintea ochilor o icoană fidelă a stărilor mizere, între cari s'a pornit și purtat opera marilor deșteptători ai neamului, pentru cari nu avem destule sentimente de admirație, că au știut cu puterea voinței lor înspirate, să înfrunte vitrejia vremilor, punând prin școli temelia culturii române de azi.

Broșura d. Sădean se vinde pentru ajutorarea elevilor săraci — cum a fost și Lazăr — ai școlii normale din Arad și se poate aveă dela autor cu prețul de 1 cor. (ar),

Cărți întrate la redacție.

G. Aslan, Cultul oamenilor mari. („Biblioteca pentru toți“ Nr. 901). București 1914. Prețul 30 bani.

Stendhal (Henry Beyle) — George A. Demetrescu, Despre amor. („Biblioteca pentru toți“ Nr. 902—906). București 1914. Prețul lei 1.50.

TELEFON.

B. Coșteiu. 1. Dintre riturile orientale astăzi vigente de fapt nu numai ritualul grecesc își are subîmpărțirile sale, ci și cel siriac (în: siriac-curat; siriac-maronit; siriac-chaldeb și siriac-malabari) și coptic (în: coptic-egiptiac și coptic-etiopic). Singurul ritual armean este, cel puțin în biserica catolică, neîmpărțit. — 2. Ce privește liturghia sf. Iacob, numită liturghia ierusalimitană după locul originii, ea a fost în uz până prin veacul al VIII-lea, când a cedat liturghiilor constantinopolitane. Grecește liturghia aceasta se celebrează astăzi numai în Ierusalim și si acolo singur numai în ziua sf. Iacob (23 Oct.), se mai folosește însă în traducere siriacă în câteva biserici ale Siriei. — 3. Tipicul de care întrebați, se poate cumpăra, dacă peste tot se mai poate, la autor în Sighetul-Marmației. Pentru orientare Vă comunicăm însă, că este deja sub tipar și în curând va apărea aici în Blaj un nou tipic, lucrat de cei mai buni tipiconiști ai bisericii noastre — La celelalte întrebări vom răspunde ocazional, eventual și cadrele unor articoli, fiindcă cer o mai largă discuțiune.

Dr. P. (Logojenescu, Gruia). Iezuin. Informațiile ce aveți despre manualul (!) de canoane a d. Dr. Boroianu, ajungea să le fi publicat numai în »Revista Teologică« din Sibiiu. Nu trebuie să mai încurcați cu colaborarea DVoastră suspectă și redacția catolică (!) a revistei dela mănăstirea Prislopului.

D. Cenadul mare. Din cuvintele: »înseși versiunile (textului aprobat de Roma a cărților bisericești orientale) nu sunt aprobate de Roma» urmează oarecum dela sine, că ele nici nu trebuie să fie aprobate. Dacă Roma ar dori să aprobe și versiunile din chestie, biserica noastră nici când n'ar fi folosit versiuni neaprobate. Dar e păcat să mai tot zgândărim aceste chestii, cari pe încetul și așa se vor rezolva după dorința de obște.

O rectificare. În legătură cu notița noastră de pe p. 279 (Nr. 9), referitoare la limba manualelor de religie, pâr. Gheorghe M. Pteancu ne trimite o rectificare, — căreia îi facem loc cu plăcere, deși ni-se pare, că afirmațiile ei se pot spijini, în cea mai mare parte, numai pe manualele mai vechi, nu însă și pe cele mai noue, de cari nu se ține seamă.

Iată-o:

«On. redacție! Nu știu dacă în manuscrisul articolului meu: »Instrucția catehetică elementară« apărut în nr. 9 al acestei reviste, am scris, că limbajul e neînțeles în cele mai multe *ținuturi*; sunt sigur însă și știu, că n'am voit să scriu lucrul acesta. E firesc, că limbajul cărților trebuie să fie cea literară cunoscută, nu cea a diferitelor ținuturi, cu împeștririle curioase și păcătoase. Introduse în limba vorbită. Voiam să zic chiar aceea, că limbajul manualelor de religie în *cea mai mare parte a lor* e neînțeles. Cărțile sunt scrise într'un limbaj literar, adecă *prea* literar pentru copiii dela școlile satelor noastre. Ar trebui să fie, natural, literar limbajul, dar să fie înțeles și folosit de popor limbajul acela. Deci ar trebui să se înconjure latinismele des întrebuițate, de cari sunt pline cărțile noastre de religie. De pildă n'au loc cuvinte ca: etern, misericordie și alte nu știu câte, cari pot fi înlocuite cu cuvinte neaoș românești, înțelese și folosite de toți Românii. O mare parte a timpului dat spre studiere, cateheții o pierd cu explicarea și înlocuirea acestor cuvinte ieșite din folosință, ori poate nefolosite în vorbirea de toate zilele. Stilul cărților noastre și afară de această greșală e greu, prea condensat, astfel încât copiii nu-l înțeleg. Ar trebui să fie mai curgător, mai natural și mai viu oarecum. Aceste voiam să le spun în articolul meu trecut prin aceea, că manualele sunt neînțelese în mare parte a lor».

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.